

ks. Wojciech Kowalski

Papieski Wydział Teologiczny, Sekcja w. Jana Chrzciciela

ZNACZENIE WYRAŻENIA „SÓL ZIEMI” W MT 5, 13

Słowa kluczowe:

Teologia biblijna, hermeneutyka biblijna, porównanie, metafora, Kazanie na Górze, sól ziemi.

Keywords:

Biblical theology, biblical hermeneutics, comparison, metaphor, Sermon on the Mount, salt of the earth.

Aby prawidłowo zrozumieć i zinterpretować jakiś fragment biblijny, zazwyczaj trzeba wcześniej dobrze poznać użyte w nim wyrazy i zwrotki wyrazowe. Najbardziej kluczowym dla zrozumienia wersetu Mt 5, 13 wydaje się być wyrażenie „sól ziemi”. Analizie jego znaczenia, ze szczególnym uwzględnieniem słowa „sól”, poświęcony będzie niniejszy artykuł.

Znaczenie soli w kulturze

Wydaje się rzeczą zasadną zaliczenie soli do archetypów pozytywnych, uwzględniając jej funkcję nadawania dobrego smaku pożywieniu. W tej roli znana jest ona bowiem w wielu kulturach. Za drugą archetypiczną pozytywną funkcję soli w kulturze można uznać konserwowanie i ochronę przed zepsuciem.

U Arabów panuje zwyczaj, że gdy go spożyje potrawę z solą podaną przez

gospodarza, wówczas zawiąże się między nimi pewna wiata wiata, która zabrania każdemu z nich szkoda drugiemu.¹¹¹ Arabowie w takiej sytuacji mówią: „Sól jest między nami”.¹¹² Również perskie wyrażenie „namak har m”, które można tłumaczyć jako „niełojalny, niewdzięczny”, posiada dosłowne znaczenie „niewierny soli”.¹¹³

Takie uwarunkowania soli zaczęła symbolizować pakt przyjaźni, określaną jako „przymierze soli”.¹¹⁴ Pojęcie to było powszechnie znane na Bliskim Wschodzie, jako przymierze trwałe i nieodwołalne, w przeciwieństwie do innych rodzajów przymierzy lub paktów. Nawet prawo go-cinno mogło być niekiedy naruszone, jednak od nienaruszalności przymierza soli nie uznawano żadnych wyjątków.¹¹⁵

Przymierze takie zawierano przez wspólne spożycie soli lub innego pokarmu, który zawierał, na przykład chleba. W związku z tym Arabowie i Syryjczycy używali przysłowia „W moim chlebie nie było soli” jako usprawiedliwienia swojej zdrady lub niewierności w stosunku do tego, kto spożył z nimi chleba go-cinno ci.¹¹⁶

Język grecki ma dwa podobne słowa na określenie soli; pierwszym z nich jest rzeczownik rodzaju nijakiego ὅσος, ἄσος, drugim – rzeczownik rodzaju męskiego ὅσος, ἄσος. To drugie słowo w formie liczby mnogiej ἄσους, jako symbol go-cinno ci, ma też znaczenie „przyjaciele”.¹¹⁷

Oprócz tego grecki czasownik ἴμω, tłumaczony zwykle „wspólnie jeść”, znaczy dosłownie „wspólnie jeść sól”. W Dziejach 1, 4 użyta jest pochodząca od niego forma imiesłowu ὄμω.¹¹⁸

Sól jako istotny składnik posiłku, na równi z chlebem, a nawet jako symbol wszelkiego posiłku czy pokarmu w ogóle występowała w starożytności do dziś powszechnie. W tradycji łacińskiej często określano posiłek jako *sumptio salis*, czyli „spożycie soli”.¹¹⁹

Rzymianie używali również soli jako składnika wielu lekarstw. Doceniali też jej istotną rolę dla ludzkiego organizmu. Legioniści rzymscy otrzymywali swoją rację soli, a w czasach późniejszych pewnym sumieniem pieniędzy na jej zakup. Pieniądze te nazywano po łacinie *salarium*.¹²⁰

W starożytnym Izraelu sól była używana do posypywania ofiar składanych Bogu (por. Kpł 2, 13).¹²¹ Rzymianie i Grecy również używali jej podczas składania ofiar.¹²²

¹¹¹ Por. W. Kopański, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1987, s. 1091.

¹¹² Por. W. Kopański, *Słownik symboli*, Warszawa 1991, s. 398.

¹¹³ Por. Tamże.

¹¹⁴ Por. L. F. Hartman, *Salt*, w: *Encyclopedic Dictionary of the Bible*, red. L. F. Hartman, New York, Toronto, London 1963, kol. 2099.

¹¹⁵ Por. H. C. Trumbull, *The Covenant of Salt as Based on the Significance and Symbolism of Salt in Primitive Thought*, New York 1899, s. 23-24.

¹¹⁶ Por. Tamże, s. 25-26.

¹¹⁷ Por. O. Jurewicz, *Słownik grecko-polski*, t. 1: - , Warszawa 2000, s. 26, 32.

¹¹⁸ Por. J. E. Latham, *Salt*, w: *The Encyclopedia of Religion*, red. M. Eliade, t. 13: *Sain – Speak*, New York 1987, s. 23-24.

¹¹⁹ Por. J. E. Latham, *The religious symbolism of salt*, Paris 1982, s. 54.

¹²⁰ Por. J. E. Latham, *Salt*, dz. cyt., s. 24.

¹²¹ Por. *Pismo wiety Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, red. K. Dynarski SAC, M. Przybył, Poznań 2003, s. 109.

W starożytnym Rzymie, oprócz publicznego kultu religijnego, istniał także kult domowy, towarzyszący wszystkim wydarzeniom życia. Prywatnej liturgii przewodniczył ojciec rodziny. W domowym kultcie wykorzystywano sól jako istotny element oczyszczenia.¹²³

Sól jako symbol trwałego przymierza między ludźmi i Bogiem symbolizowała przymierze z Bogiem.¹²⁴ Poza tym, jak stwierdza Jan Łach, dla teologów rabinickich sól oznaczała Torę.¹²⁵ Podobną informację podaje także Tomasz Hergesel. Jego zdaniem, w porównaniu Tory do soli wyraża się przede wszystkim jej niezniszczalność.¹²⁶

Również u współczesnych ortodoksyjnych żydów, jak pisze Mariusz Rosik, sól powinna znaleźć się na stole szabatowym, gdy symbolizuje on ołtarz wienny, a za czasów wienny ofiary posypywano sol. Podczas szabatowej wieczerzy ojciec lub przewodniczący dotyka soli kawałkami chleba, a następnie rozdaje je uczestnikom.¹²⁷

Zwyczaj maczania chleba w soli w szabatowy wieczór opisuje także Mark Kurlansky, wyjąłby go jednak inaczej. Według niego, w judaizmie chleb oznacza wszelkie powienie, bądź dary Boga. Zanurzenie go w soli, mającej dosłowne i symboliczne znaczenie konserwujące, ma podtrzymać przymierze między Bogiem i Jego ludem.¹²⁸

Sól nacierano także w Izraelu niemowlęta zaraz po urodzeniu (por. Ez 16, 4). Louis F. Hartman uważa, że zwyczaj ten miał bardziej znaczenie religijne niż higieniczne.¹²⁹ Niektórzy widzą w nim rolę soli jako symbolu nowego początku lub oddzielenia.¹³⁰ Kazimierz Romaniuk przypuszcza natomiast, że gest ten mógł oznaczać oczyszczenie.¹³¹

Niektórzy egzegeci rozumieją gest wrzucenia soli do gorzkich wód przez proroka Elizeusza (por. 2 Krl 2, 19-22) jako formę egzorcyzmu. Tak tego rozumieli ojcowie Kościoła, a w związku z tym sól była używana w liturgii rzymskiej do odpędzania demonów.¹³²

¹²² Por. W. Kopaliński, *Słownik mitów...*, dz. cyt. s. 1091.

¹²³ Por. B. Mokrzycki, *Słowo Boga w Kościele. W głąb szańców religii (c. d.)*, „Collectanea Theologica” 54 (1984) fasc. I, s. 83-84.

¹²⁴ Por. *Sól*, w: M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1989, s. 221.

¹²⁵ Por. J. Łach, „Sól ziemi” (Mt 5, 13), „Collectanea Theologica” 52(1982) fasc. IV, s. 48.

¹²⁶ Por. T. Hergesel, *Sól ziemi i wiatło wiata*, „Posłaniec Serca Jezusowego”, r. 115 (1986), nr 9, s. 150.

¹²⁷ Por. M. Rosik, *Pińkowy wieczór w Jerozolimie. Znaczenie obrzędów rozpoczynających szabat*, w: *Oto idzie. Księga pamiątkowa dla Biskupa Profesora Jana Bernarda Szlaga w 65 rocznicę urodzin*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2005, s. 381-382.

¹²⁸ Por. M. Kurlansky, *Dzieje soli*, tłum. C. Ciełiński, Warszawa 2004, s. 16.

¹²⁹ Por. L. F. Hartman, *Salt*, dz. cyt., kol. 2100.

¹³⁰ Por. L. Ryken, J. C. Wilhoit, T. Longman III, *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym*, red. nauk. wyd. polskiego W. Chrostowski, tłum. Z. Kościuk, Warszawa 2003, s. 934.

¹³¹ Por. K. Romaniuk, „Sól jest dobra...” (Mk 9, 49n), *Niedziela. Tygodnik Katolicki*, t. 45 (2002), nr 31, s. 6.

¹³² Por. J. E. Latham, *Salt*, dz. cyt., s. 24.

Dawny obrz d chrztu przewidywał wkładanie odrobiny soli do ust nowo chrzczonemu człowiekowi. Było to znakiem przekazania daru m dro ci.¹³³ Sól oznaczała równie umocnienie decyzji przyj cia chrztu przez katechumena.¹³⁴

Istniały te negatywne skojarzenia zwi zane z sol . Słone ziemie pustynne w okolicach Morza Martwego kojarzyły si ydom z jak bli ej nieokre lon kar , której narz - dziem była sól.¹³⁵ Jeszcze dzisiaj popularny jest pogl d, e ziemie te zostały zniszczone przez Boga.¹³⁶ W zwi zku z tym sól symbolizowała równie zamieranie i prze- kle stwo.¹³⁷

Tego typu skojarzenia mo na znale tak e w Biblii. W Pwt 29, 22 sól niszcza ziemi jest zaliczona do plag zsyłanych przez Boga. Ps. 107, 33n wskazuje na to, e miercio- no ne działanie soli wyra a kar Bo za niegodziwo . Podobny motyw przemiany yznej ziemi w słon pustyni , jako znaku gniewu Bo ego, wyst puje te w So 2, 9 oraz w Syr 39, 23.¹³⁸

Jedn z wła ciwo ci soli jest to, e w wi kszych ilo ciach wstrzymuje ona rozwój wszelkiego ycia. Zdaniem Tomasza Hergesela, posypywanie ziemi sol , jak to uczynił np. Abimelek na terenie zdobytego miasta Sychem (por. Sdz 9, 45), nie było jedynie gestem symbolicznym, lecz rzeczywi cie wyjaławiało ziemi na jaki czas.¹³⁹

Kontekst wersetu Mt 5,13

Rozwa any w tym artykule werset Mt 5, 13 w tłumaczeniu polskim brzmi: „Wy jeste- cie sol ziemi. Lecz je li sól utraci swój smak, czym e j posoli ? Na nic si ju nie przyda, chyba na wyrzucenie i podeptanie przez ludzi.”¹⁴⁰

Poniewa Jezus wyra nie odnosi słowo „sól” do swoich słuchaczy, nale ałoby najpierw sprawdzi kontekst tej wypowiedzi, aby przekona si , kim oni s . Mt 5, 13 stanowi cz tak zwanego „Kazania na Górze” (Mt 5-7), które rozpoczyna si od słów: „Jezus, widz c tłumy, wyszedł na gór . A gdy usiadł, przyst pili do Niego Jego uczniowie. Wtedy otworzył usta i nauczał ich tymi słowami” (Mt 5, 1n).

Ze słów tych mo na wi c wnioskowa , e słuchaczami Jezusa byli Jego uczniowie. W zwi zku z tym to do nich odnosiłoby si okre lenie „sól ziemi”. Przyj cie takiego zało enia w pewnym stopniu zaw a wi c swobod interpretacji.

Jednak e to zaw enie nie wydaje si by a tak znacz ce, je eli si uwzgl dni interpre- tacji słowa „uczniowie”, dokonanej przez Papie a Benedykta XVI. Pisz e on, e słowo to, u yte w tym miejscu przez w. Mateusza, wcale nie zaw a kr gu adresatów, a na-

¹³³ Por. M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, tłum. K. Romaniuk, Pozna 1989, s. 221.

¹³⁴ Por. M. Kunzler, *Liturgia Ko ciola*, tłum. i oprac. L. Balter SAC, Pozna 1999, s. 417-418.

¹³⁵ Por. *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Leon-Dufour, tłum. i oprac. K. Romaniuk, Pozna 1990, s. 896.

¹³⁶ Por. R. J. Clifford, *Komentarz do Ksi gi Rodzaju*, w: *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy, tłum. K. Bardski, E. Czerwi ska, M. Kantor (i in.), Warszawa 2001, s. 37.

¹³⁷ Por. T. Hergesel, *Sól ziemi ...*, dz. cyt., s. 150.

¹³⁸ Por. Tam e.

¹³⁹ Por. Tam e.

¹⁴⁰ Por. *Pismo wi te Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z j zyków oryginalnych*, red. K. Dynarski SAC, M. Przybył, Pozna 2012, s. 1292.

wet go rozszerza, gdy powołanie do bycia uczniem jest powszechne – ka dy mo e nim zosta , je eli tylko słuca słów Jezusa i na laduje Go.¹⁴¹

Jan Łach wyra a natomiast opini , e słucazami, do których Jezus przede wszystkim kierował swoje słowa, byli faryzeusze i uczeni w Pi mie. Dopiero w dalszej kolejno ci byli nimi Jego uczniowie, lub te jaka grupa ludzi cierpi cych bied czy niedostatek.¹⁴²

Andrzej Kiejza, oprócz pierwszego wersetu Kazania na Górze, mówi cego o uczniach, zwraca te uwag na słowa z zako czenie Kazania, które brzmi : „Gdy Jezus doko czył tych mów, tłumy zdumiewały si Jego nauk ” (Mt 7, 28). Według A. Kiejzy, sugeruj one, e mowa ta została wygłoszona do szerokiej rzeszy słucaaczy.¹⁴³

Włoska biblistka, Elena Bosetti, podkre la u ycie przez Jezusa zaimka „wy”. Ma on, według tej autorki, znaczenie eklezjalne, odnosz ce si do grona uczniów. To oni s sol ziemi, jako wspólnota eschatologiczna, czyli Ko ciół. W tej wspólnotcie istotna jest nie ilo , ale jako uczniów, podobnie jak szczypta dobrej soli jest wi cej warta od wielkiej ilo ci soli zwietrzałej.¹⁴⁴

Niektórzy ojcowie Ko ciół w swoich interpretacjach mocno zaw ali grup osób, do których okre lenie „sól ziemi” si odnosi. Nie mówili oni o wszystkich chrze cijanach, ale tylko o kapłanach lub biskupach. Do kapłanów zaw ał to okre lenie Jan Chryzostom.¹⁴⁵ Do biskupów – Hieronim ze Strydonu.¹⁴⁶

Według Janusza Nagórno, całe Kazanie na Górze stanowi zbiór ró nych wypowiedzi Jezusa, zebranych i zredagowanych jako jedna całość przez w. Mateusza.¹⁴⁷ Je eli przyjmie si tak interpretacj , to wówczas mniejsze znaczenie b dzie miało rozwa anie na temat bezpo rednich słucaaczy Jezusa. Mo na bowiem zało y , e poszczególne fragmenty były wygłaszane do ró nych osób w ró nych sytuacjach, których obecnie nie mo na ju precyzyjnie ustali .

Znaczenie wyrażenia „sól ziemi” w Mt 5,13

Pisarze staro ytni i redniowieczni

Orygenes ł czy temat soli z wiar . Uwa a on, e ci, którzy uwierz Chrystusowi, usły sz od Niego słowa „Wy jeste cie sol ziemi” i zostan ni rzeczywi cie uczynieni.¹⁴⁸

¹⁴¹ Por. Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu. Od chrztu w Jordanie do Przemienienia*, tłum. W. Szymona, Kraków 2007, s. 66.

¹⁴² Por. J. Łach, „Sól ziemi” (Mt 5,13), „Collectanea Theologica” 52 (1982) fasc. IV, s. 48.

¹⁴³ Por. A. Kiejza, *Zadania uczniów Jezusa w wietle Kazania na górze (Mt 5-7)*, w: *Miło wytrwa do ko ca. Ksi ga pami tkowa dla Ksi dza Profesora Stanisława Pisarka w 50. rocznic wi ce kapła skich i 75 rocznic urodzin*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2004, s. 180.

¹⁴⁴ Por. E. Bosetti, *Je li chcesz by doskonały. Komentarz do Ewangelii wg w. Mateusza*, tłum. P. Majda ski, Kraków 2010, s. 181-182.

¹⁴⁵ Por. w. Jan Chryzostom, *O kapła stwie*, VI, 4, tłum., wst p i obja nienia W. Kania, Pozna 1949, s. 125-126.

¹⁴⁶ Por. w. Hieronim ze Strydonu, *Dialogus contra Luciferianos*, punkt 5, w: PL 23, 159A.

¹⁴⁷ Por. J. Nagórny, *Kazanie na Górze (Mt 5-7) jako moralne or dzie nowego przymierza*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, t. 32 (1985), z. 3, s. 6.

¹⁴⁸ Por. Orygenes, *Homilie o ksi gach Izajasza i Ezechiela*, tłum. i przyp. S. Kalinkowski, Kraków 2000, s. 139.

W innym miejscu autor ten pisze, że chrześcijaństwo utrzymuje świat w istnieniu dzięki swojej zgodnej modlitwie.¹⁴⁹

Według więc tego Metodego z Olimpu, dusza nie może zbliżyć się do Boga przez Pismo, ale tylko własnymi siłami, lecz potrzebuje ostrej, konserwującej soli, pochodzącej z duchowego wykładu tego Pisma. Dlatego Jezus powiedział do apostołów, mających takiego wykładu: „Wy jesteście solą ziemi”.¹⁵⁰

Zdaniem Jana Chryzostoma, bycie solą oznacza dla chrześcijan usuwanie zepsucia – najpierw własnego, a następnie, przez dobry przykład, również wszystkich innych ludzi.¹⁵¹ Autor ten stwierdza również, że właściwością soli jest w chrześcijaństwie czynienie lepszymi tych, którzy wyrządzają im zło, przez odpłacanie im dobrem.¹⁵²

Ten sam ojciec Kościoła pisze też, że Jezus nakazując uczniom, aby byli solą ziemi, z jednej strony wyraził prawdę, iż cała natura ludzka „utraciła smak”, czyli stała się zepsuta z powodu grzechów, z drugiej zaś strony wezwał ich do tego, aby mieli w sobie cnoty i promieniowali nimi na innych dla ich pożytku. Dalej tenże autor pisze, że uczniowie Jezusa sami nie naprawiali zepsutej ludzkiej natury, lecz „zaprawiali solą”, czyli utrzymywali w wierze o tym, co Chrystus odnowił i uwolnił od grzechów.¹⁵³

Chromacjusz z Akwilei wymienia cztery funkcje soli w stosunku do mięsa: zapobieganie zepsuciu, usuwanie fetoru, oczyszczanie z brudu oraz zapobieganie rozwojowi robaków. Według niego, łaska niebieska i wiara apostołska pełni w nas cztery analogiczne funkcje: usuwają zepsucie płynące z cielesnych żądli i fetor złego postępowania, oczyszczają z brudu grzechów i zapobiegają rozwojowi robaków występku.¹⁵⁴

Hieronim ze Strydonu twierdzi, że tak jak sól przyprawia wszystkie potrawy, a nic nie może poprawić jej własnego smaku, tak samo biskup jest przyprawą dla całego wiata, a szczególnie dla Kościoła. Jeżeli ulegnie on zepsuciu przez grzechy, wówczas nic nie będzie mogło jego samego poprawić.¹⁵⁵

Grzegorz Wielki pisze, że słowa „Wy jesteście solą ziemi” zostały skierowane do apostołów, a przez nich również do kapłanów, którzy mają „przyprawiać” ducha swoich wiernych. Autor ten porównuje te kapłana w ród ludu do kawałka soli, dawanego do lizania zwierzętom, aby były zdrowsze. Oznacza to, że kapłan ma nauczać poszczególnych ludzi w odpowiedni dla nich sposób, tak aby kiedyś z nich, jakby po zetknięciu z solą, nabierał smaku wiecznego życia.¹⁵⁶

¹⁴⁹ Por. Orygenes, *Przeciw Celsusowi*, tłum. i red. S. Kalinkowski, Warszawa 1986, s. 422.

¹⁵⁰ Por. w. Metody z Olimpu, *Uczta, Mowa I – Marcella*, I, tłum. S. Kalinkowski, wstęp i oprac. E. Stanuła, w: *Pisma starożytnych pisarzy*, t. XXIV, Warszawa 1980, s. 30-31.

¹⁵¹ Por. w. Jan Chryzostom, *Homilie na Ewangelię według w. Mateusza*, cz. 1: *homilie 1-40*, hom. IV: *Mt 1, 17-21*, tłum. J. Krystyniacki; rewizja przekładu, oprac. tekstu i przypisy A. Baron; uwspółcześnienie tekstu E. Buszewicz, Kraków 2000, s. 60.

¹⁵² Por. Tamże, hom. XVIII: *Mt 5, 38-48*, s. 230.

¹⁵³ Por. Tamże, hom. XV: *Mt 5, 1-16*, s. 182.

¹⁵⁴ Por. w. Chromacjusz z Akwilei, *Tractatus in evangelium S. Matthaei*, komentarz do rozdz. 5, w: PL 20, 338B-C.

¹⁵⁵ Por. w. Hieronim ze Strydonu, *Dialogus contra ...*, dz. cyt., w: PL 23, 159A.

¹⁵⁶ Por. w. Grzegorz Wielki, *Homilie na Ewangelię*, tłum. W. Szoldrski, oprac. M. Malicki, Warszawa 1969, s. 105.

W interpretacji bł. Rabana Maura, sól oznacza w tym tekście apostolskim drogę.¹⁵⁷ Natomiast według Anzelma z Laonu, nazwanie apostołów solą ziemi oznacza, że są oni siłą dla jej mieszkańców.¹⁵⁸

O wykorzystaniu soli do wyjaławiania nieprzyjacielskiej ziemi pisze Rupert z Deutz, nadając mu zupełnie inne, metaforyczne znaczenie. Według niego, już samo określenie „sól ziemi” wyraźnie wskazuje na to zastosowanie soli. Uczniowie Jezusa zastanawiają się tak: „Jeżeli przelejemy swój niewinny krew. Wówczas to pokolenie ludzi, którzy ich zamordowali, stanie się duchowo nieplodne i nie wyda dobrych owoców.”¹⁵⁹

Dokumenty Kościoła i nauczanie papieskie

Papież Pius X w odezwie do duchowieństwa pisze, iż Chrystus porównał kapłanów do soli. Kapłan jest solą ziemi wtedy, gdy naucza prawdziwej wiary i własnym przykładem potwierdza swoje słowa. Jeżeli natomiast nie dąży on do wierności, to będzie solą zepsutą i skażoną.¹⁶⁰

W Dekrecie o misyjnej działalności Kościoła Sobór Watykański II stwierdza, że Kościół jest solą ziemi i światłem świata, i jako taki jest wzywany do tego, aby zbawiać i odnawiać całe stworzenie w Chrystusie. Sobór ten przyznaje Kościołowi z działalności misyjnej.¹⁶¹

Natomiast w konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II jest mowa o tym, że Kościół, czyli Lud Boży, stanowi dla całego rodzaju ludzkiego potężny żaldek nadziei i zbawienia. Dalej Sobór stwierdza, że lud ten jest posłany przez Chrystusa do całego świata, stanowić w ten sposób „światło świata i sól ziemi”.¹⁶²

Papież Paweł VI w encyklice o celibacie kapłańskim *Sacerdotalis Caelibatus* pisze o tym, że ogromna liczba duchownych dobrowolnie zachowuje celibat. Oprócz nich Papież wspomina także wszystkie inne osoby, zakonne i świeckie, zachowujące lub doskonałej czystości. Przykład tych ludzi stanowi dla niego dowód na to, że Duch Święty działa w Kościele i sprawia, że staje się on solą ziemi.¹⁶³

Papież Jan Paweł II, w homilii wygłoszonej 9 czerwca 1987 roku w Lublinie, stwierdził, że wszyscy, którzy stają się uczniami Chrystusa, są zarazem powołani do stawiania

¹⁵⁷ Por. bł. Raban Maur, *Commentarium in Ezechielem*, komentarz do rozdz. 43, w: PL 110, 999C.

¹⁵⁸ Por. Anzelm z Laonu, *Enarrationes in Matthaëum*, komentarz do rozdz. 5, w: PL 162, 1290D -1291B.

¹⁵⁹ Por. Rupert z Deutz, *Commentarius in Matthaëum*, księga 4, do rozdz. 5, w: PL 168, 1395D -1396A.

¹⁶⁰ Por. Pius X, *Odezwa Ojca św. do duchowieństwa katolickiego. Przedruk z Gazety Kościelnej*, rok XVI, od numeru 35 do 44, Tarnów 1909, s. 6.

¹⁶¹ Por. Sobór Watykański II, *Dekret o misyjnej działalności Kościoła*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje – dekrety – deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 433.

¹⁶² Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium* 9, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje – dekrety – deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 112.

¹⁶³ Por. Paweł VI, Encyklika o celibacie kapłańskim *Sacerdotalis Caelibatus*, 13, *Acta Apostolicae Sedis. Commentarium Officiale*, 59 (1967), s. 662.

si sol ziemi oraz wiatłem wiata. Oba te porównania wyrażają bowiem głębokie znaczenie powołania chrześcijańskiego.¹⁶⁴

Papież podał także pewne konkretne przykłady bycia sol ziemi. Funkcję tę spełniają, według niego, zdrowe rodziny chrześcijańskie, w których rozwijają się powołania kapłańskie i zakonne. Sol ziemi są także wszyscy ci ludzie wierzący, którzy starają się praktycznie stosować zasady ewangeliczne, sprawiedliwie i solidarnie w swoim życiu.¹⁶⁵

W posynodalnej adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Africa* Papież Jan Paweł II wymienia warunki potrzebne do tego, aby uczniowie Chrystusa mogli być sol ziemi. Muszą oni żyć po chrześcijańsku zgodnie ze swoimi przyrzeczeniami chrzcielnymi, czyli umierać dla grzechu i codziennie zmartwychwstawać do nowego życia.¹⁶⁶

W orędziu na XVII światowy Dzień Młodzieży w Toronto, podejmując rozważanie słów „wy jesteście sol ziemi”, Jan Paweł II przypomniał, że jedną z podstawowych funkcji soli jest przyprawianie pokarmów, czyli nadawanie im smaku. Dlatego obraz soli, zdaniem Papieża, przypomina nam, że przez chrzest cała nasza istota została głęboko przemieniona, gdy została „przyprawiona” nowym życiem, pochodzącym od Chrystusa.¹⁶⁷

Według Jana Pawła II, sol jest łaską chrztu, dzięki której nasza chrześcijańska tożsamość nie degeneruje się, nawet w środowisku silnie zsekularyzowanym. Przez tę łaskę zostali my odnowieni do życia w Chrystusie oraz uzdolnieni do odpowiedzi na Jego wezwanie.¹⁶⁸

W przemówieniu wygłoszonym do młodzieży 5 maja 2002 roku w mieście Forio we Włoszech, Jan Paweł II powiedział, że Odkupiciel, wypowiadając słowa „wy jesteście sol ziemi”, powierzył swym uczniom podwójną misję: mają oni nadawać smak życiu przez ukazywanie jego sensu objawionego w Chrystusie, a także umożliwiać wszystkim dostęp do pokarmu pochodzącego z nieba.¹⁶⁹

Na zakończenie XVII światowego Dnia Młodzieży w Toronto, 28 lipca 2002 roku, Papież Jan Paweł II powiedział do młodych ludzi, że wiat, który obejmują oni w dzieciństwo, potrzebuje wiadków Bożej miłości, to znaczy potrzebuje soli.¹⁷⁰

¹⁶⁴ Por. Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona w Lublinie podczas Mszy w tej południowej z udzieleniem wiace kapłańskich*, Lublin, 9 czerwca 1987, w: *Potrzebuje ci Chrystus. Jan Paweł II w trosce o nowe powołania*, wybór tekstów: Alumni rocznika bł. Jana XXIII, Papieża, red. techn. S. Wojnowski, Kraków 2002, s. 166.

¹⁶⁵ Por. Tamże.

¹⁶⁶ Por. Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska *Ecclesia in Africa*, 74, w: *Adhortacje Ojca wi tego Jana Pawła II*, red. S. Małyśiak, t. 2, Kraków 1996, s. 590.

¹⁶⁷ Por. Jan Paweł II, *Mesaggio in occasione della XVII Giornata Mondiale della Gioventù 2002*, Insegnamenti di Giovanni Paolo II, XXIV, 2, 2001, Roma 2003, s. 86-87.

¹⁶⁸ Por. Tamże.

¹⁶⁹ Por. Jan Paweł II, *Forio d'Ischia: l'incontro con gli ottomila giovani dell'isola raccolti sul Piazzale del Santuario di Santa Maria del Soccorso. Il discorso del Santo Padre*, Insegnamenti di Giovanni Paolo II, XXV, 1, 2002, Roma 2005, s. 682-683.

¹⁷⁰ Por. Jan Paweł II, *Toronto. XVII Giornata Mondiale della Gioventù. La Concelebrazione Eucaristica conclusiva nel Downsview Park. L'omelia del Santo Padre*, Insegnamenti di Giovanni Paolo II, XXV, 2, 2002, Roma 2003, s. 104.

Dalej Ojciec wi ty mówił, e soli u ywa si do konserwowania i do utrzymywania w dobrym stanie ywno ci. Zadaniem za młodych, jako „apostołów trzeciego tysi cle- cia”, jest zachowywanie i utrzymywanie wci ywej wiadomo ci obecno ci naszego Zbawiciela, zwłaszcza w celebracji Eucharystii.¹⁷¹

Nast pnie Papie wspomniał o drugiej funkcji soli, która przyprawia jedzenie i nadaje mu lepszy smak. Powiedział on młodym, e id c za Jezusem maj zmienia i poprawia „smak” ludzkiej historii. Powinni oni humanizowa wiat, w którym yjemy.¹⁷²

Komentatorzy współcześni

Michał Wojciechowski wymienia nast puj ce funkcje soli: nadawanie smaku pokarmom, konserwowanie jedzenia, symbolizowanie oczyszczenia i m dro ci. Zwraca on te uwag na pewn gr słów w oryginale greckim. Chodzi tutaj o słowo $\mu \eta \nu \alpha$, oddane w polskim tłumaczeniu przy pomocy zwrotu „utraci swój smak”.¹⁷³ Jest to *coniunctivus aoristi passivi* w trzeciej osobie liczby pojedynczej od czasownika $\mu \eta \nu \alpha \iota$, którego podstawowym znaczeniem w stronie biernej jest „okaza si głupim, zgłupie ”.¹⁷⁴

Zdaniem Michała Wojciechowskiego, uwzgl dniaj c pierwotne znaczenie zwi zane z głupot mo na by tak interpretowa rozwa any werset, e niewielka liczba uczniów Chrystusa mo e przemieni wiat, podobnie jak niewiele soli potrzeba, aby zmieni smak potrawy. Natomiast chrze cijanie głupi nie tylko nie przemieni wiata, ale czeka ich s d Bo y – którego obrazem jest podeptanie – a nast pnie odrzucenie przez Boga.¹⁷⁵ Inna mo liwo interpretacji, według Michała Wojciechowskiego, opiera si na przypuszczeniu, e słowa Jezusa mogły nie odnosi si do soli, ale do nawozu, podobnego do niej z wygl du. W takiej interpretacji zadaniem chrze cijan byłoby duchowe u ynianie wiata.¹⁷⁶

Zwolennikiem przetłumaczenia frazy $\epsilon \grave{\alpha} \epsilon \grave{\iota} \sigma \alpha \lambda \mu \eta \nu \alpha$ jako „je eli sól zgłupie- je” jest Tomasz Hergesel. Uwa a on, e nale y to ewangeliczne okre lenie wyja nia w kontek cie m dro ciowej symboliki soli.¹⁷⁷

Edward Staniek twierdzi, e zgodnie z zamysłem Chrystusa nie wszyscy ludzie na wiecie maj sta si sol . Sól nie ma racji bytu sama dla siebie. Natomiast dodana w niewielkiej ilo ci do potrawy nadaje jej smaku i warto ci od ywcznych. Tak samo uczniowie Jezusa w niewielkiej liczbie maj u wi ca cały wiat.¹⁷⁸

E. Staniek pisze te , e cho prawdziwa sól nigdy nie wietrzeje, to jednak Ewangelia mo e wywietrze z ludzkiego serca, i dlatego Jezus skierował do swoich uczniów słowa ostrze enia. E. Staniek odnosi si przy tym do sceptycznie do koncepcji, według któ-

¹⁷¹ Por. Tam e, s. 105.

¹⁷² Por. Tam e.

¹⁷³ Por. M. Wojciechowski, *Czy Jezus dał zbyt wiele?*, Cz stochowa 2006, s. 26.

¹⁷⁴ Por. O. Jurewicz, *Słownik grecko-polski*, t. 2: - , Warszawa 2001, s. 69.

¹⁷⁵ Por. M. Wojciechowski, *Czy Jezus ...*, dz. cyt., s. 26.

¹⁷⁶ Por. Tam e, s. 27.

¹⁷⁷ Por. T. Hergesel, *Sól ziemi ...*, dz. cyt., s. 150.

¹⁷⁸ Por. E. Staniek, *Kazanie na Górze*, Kraków 2003, s. 41-42.

rej w tym fragmencie chodzi o inny rodzaj soli, która może wietrzeć i być użyta jako nawóz. W jego opinii, taka interpretacja jest mało prawdopodobna, gdy nie występuje u autorów starożytnych, a ponadto przydawałaby znacznie mniejszą wartość soli, a przecież celem Jezusa jest podkreślenie wartości chrześcijanina.¹⁷⁹

Zdaniem Jana Łacha, w przypadku Jezusowych uczniów bycie solą oznacza w tym wersecie wejście na drogę mdrości.¹⁸⁰ Autor ten twierdzi ponadto, na podstawie analizy innych fragmentów Kazania na Górze, że adresatami wypowiedzi Jezusa o soli nie są tylko Jego bezpośredni uczniowie, ale także wszyscy pozytywnie nastawieni do Jego nauczania.¹⁸¹

W tej interpretacji słowa Jezusa o zwiędnięciu czy też utracie smaku przez sól mogą odnosić się do duchowych przywódców narodu żydowskiego, którzy błędnie rozumieli Prawo. Jan Łach uważa, że Mateusz, pisząc swój Ewangeliję w specyficznym czasie i warunkach panujących po wojnie rzymsko-żydowskiej, dostosował do nich odpowiednio swój tekst. W tym zaś okresie głównymi przeciwnikami chrześcijaństwa i duchowymi przywódcami żydowskimi byli faryzeusze. To do nich odnosiłyby się więc słowa o soli zwiędniętej, bez smaku.¹⁸²

Stanisław Witkowski pisze, że sól w starożytności należała do rzeczy najbardziej koniecznych do życia. Według niego, metafora soli w Mt 5, 13 jest od razu zrozumiała, mimo że nie jest ona wyjątkowa. Tak jak sól jest konieczna w codziennym życiu, tak samo chrześcijaństwo ma do wypełnienia koniecznych misji w świecie, któremu powinni nadawać smak, czyli sensu.¹⁸³

Willoughby C. Allen wyraża opinię, że ideałem u podstaw symboliki soli w Mt 5, 13 jest prawdopodobnie jej zastosowanie jako rodka konserwującego. Uczniowie stanowią w świecie taki element, który utrzymuje go w moralnie dobrym stanie. Jednak jak sól może stać się nieużyteczna i zostać wyrzucona, tak samo uczniowie Chrystusa powinni się wystrzegać, aby nie utracić tego, co stanowi o istocie ich chrześcijaństwa.¹⁸⁴

Według Romana Bartnickiego, przez porównanie swoich uczniów do soli Chrystus podkreślił ich odpowiedzialność za świat. Ich zadaniem jest rozszerzanie na świat królestwa Bożego.¹⁸⁵ W innym miejscu autor ten precyzuje, że uczniowie Chrystusa powinni swoimi dobrymi czynami dawać światu przykład.¹⁸⁶

R. Bartnicki pisze również, że chrześcijaństwo jest solą ziemi o tyle, o ile posiadają prawdziwą drogę, czyli Słowo Boże. Natomiast sól zwiędnięta oznacza tych chrześcijan,

¹⁷⁹ Por. Tamże, s. 42-43.

¹⁸⁰ Por. J. Łach, „Konstytucja” Królestwa Bożego, w: *Ksiądz rektor Jan Łach kapłan i bibliista*, red. R. Bartnicki, Warszawa 2004, s. 154-155.

¹⁸¹ Por. Tamże, s. 157-159.

¹⁸² Por. Tamże, s. 160-161.

¹⁸³ Por. S. Witkowski, *Nowa jako życie. Kazanie na Górze (Mt 5-7)*, Kraków 2004, s. 55-56.

¹⁸⁴ Por. W. C. Allen, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to S. Matthew*, Edinburgh 1965, s. 43.

¹⁸⁵ Por. R. Bartnicki, *Biblia w liturgii dni powszednich. Krótkie komentarze do czytania mszalnych*, t. 2: *Okres zwykły, Tydzień 1-17*, Warszawa 1990, s. 103.

¹⁸⁶ Por. R. Bartnicki, *Przeżycie Ewangelii*, Warszawa 1996, s. 193-194.

którzy sprzeniewierzyli się swemu posłannictwu i przestali zachowywać nauki Chrystusa. Stają się oni wówczas bezużyteczni i zasługują na odrzucenie.¹⁸⁷

Według Stanisława Grzybka, słowa Jezusa o soli skierowane do wszystkich Jego uczniów i oznaczają, że powinny ich cechować wszystkie te wartości, które posiada sól. Działanie soli jest zaś wielorakie. Chroni ona od zepsucia i konserwuje żywność, nadaje smak, zapewnia dobrą jakością i wartość. Człowiek mający pełnić rolę soli w świecie, a w szczególności ci chrześcijanie, powinien być wyrazisty, jednoznaczny, o silnym charakterze; powinien nadawać życiu smak, a także chronić od zepsucia siebie i otaczać go światem.¹⁸⁸

Joachim Gnilka wspomina wiele funkcji soli, takich jak przyprawianie, oczyszczanie, zachowywanie od zepsucia, posypywanie starotestamentalnych ofiar, czy też symbolizowanie gołoty. Uważa on jednak, że metaforyczne znaczenie wyrażenia „sól ziemi”, zastosowane do uczniów Jezusa, podkreśla ich wielkie znaczenie dla świata, oznaczonego słowem „ziemia”.¹⁸⁹

Według Joachima Gnilki, nie powinno się w tym wypadku przyjmować, że ziemia oznacza glebę, natomiast sól – nawóz do tej gleby. W jego opinii, powyższa metafora odnosi się zasadniczo do podstawowej funkcji soli, czyli nadawania smaku potrawom. Jednakże największy nacisk w omawianym wersecie jest położony na możliwość utraty smaku przez sól, na przykład przez zmieszanie się jej z innymi niepożądanymi substancjami.¹⁹⁰

Utrata smaku symbolizuje niewywiązanie się przez Chrystusowych uczniów we właściwy sposób z ich zadania. W takiej sytuacji powinni się oni obawiać nie tylko oszczerstwa ze strony ludzi, ale także samego Boga.¹⁹¹

Gianfranco Ravasi pisze, że słowa „Wy jesteście solą ziemi” mogłyby związane z solą kamienną z Morza Martwego, która zawiera związki bitumiczne. Ze względu na to zawartość, w starożytności używano jej również do ogrzewania. Dlatego też symbolika soli w tym fragmencie może obejmować zarówno nadawanie smaku, jak i dawanie ciepła.¹⁹²

Kazimierz Romaniuk tłumaczy natomiast słowa Jezusa na temat soli z występującymi wcześniej w Kazaniu na Górze błogosławieństwami. Uczniowie mogą stać się solą ziemi wtedy, gdy spełnią się w nich te błogosławieństwa. Dwie podstawowe role soli, które wyróżnia K. Romaniuk, to zabezpieczenie przed zepsuciem oraz nadawanie smaku. Analogiczną rolę pełni chrześcijaństwo w stosunku do świata: chroni go od zagłady i nadaje mu określony, wysoki wartość.¹⁹³

¹⁸⁷ Por. R. Bartnicki, *Biblia w ...*, dz. cyt., s. 103.

¹⁸⁸ Por. S. Grzybek, *Nawracajcie się, bo bliskie jest Królestwo Niebieskie (Mt 4, 17)*. Homilie na rok A, Kraków 1986, s. 69.

¹⁸⁹ Por. J. Gnilka, *Das Matthäusevangelium*, t. 1: *Kommentar zu Kap. 1, 1 – 13*, 58, Freiburg 1986, s. 134.

¹⁹⁰ Por. Tamże.

¹⁹¹ Por. Tamże, str. 135.

¹⁹² Por. G. Ravasi, *Odkrywanie słowa. Komentarz do wiązanej liturgii słowa. ABC*, Czestochowa 2002, s. 36.

¹⁹³ Por. K. Romaniuk, *Ze słowem Boga o tym, co dzieje się, t. III: Od niedzieli w tym tygodniu zwykłym do soboty w dwudziestym piątym tygodniu zwykłym*, Warszawa 1995, s. 8.

Janusz Nagórny reprezentuje pogląd, iż całe Kazanie na Górze wyraża nowotestamentową ideę nowego przymierza. Jezus jawi się w nim jako „nowy Mojżesz”, ogłaszający swoje Prawo na „nowym Synaju”. Kazanie na Górze, tak jak cała Ewangelia Mateusza, jest skierowane do nowego Izraela, czyli do Kościoła.¹⁹⁴

Dalej J. Nagórny pisze, że przymierze z Bogiem wiąże się z pojciem nieodwołalnego wybrania, które wypełnia się ostatecznie w Jezusie. Obrazem tego wyjątkowego wybrania są w szczególności dwa wezwania, skierowane prawdopodobnie do wszystkich słuchaczy Jezusa, aby byli „sól ziemi” oraz „wiatłem wiata”, czyli stali się właśnie dla tego wiata szczególnym znakiem.¹⁹⁵

Antoni Paciorek uważa, że trudno jednoznacznie zinterpretować metaforę soli, zawartą w wersecie Mt 5, 13, ponieważ interpretacja zależy od przyjęcia której z różnorodnych funkcji soli. Jeżeli rozważymy jej funkcję jako dodatku do ofiar, wówczas sól oznacza białko ofiary, którym powinni odznaczyć się uczniowie Chrystusa.¹⁹⁶

Sól ma też funkcję oczyszczającą. W takim kontekście zadaniem uczniów, według A. Paciorka, byłoby oczyszczanie wiata i czynienie go zdrowym.¹⁹⁷ W dalszej kolejności autor ten omawia sól jako środek do konserwowania pokarmów. Jeżeli by przyjęto takie znaczenie soli, to wówczas uczniowie Chrystusa mieliby za zadanie zachowywać wiat od zepsucia.¹⁹⁸

A. Paciorek pisze następnie o znaczeniu soli z miodem. Uczniowie, będący „sól ziemi”, mieliby zatem nie wiatu słowa miodem.¹⁹⁹ Autor ten nawiązuje również do Księgi Ezdrasza, w której jest mowa o tym, że osoby spożywające sól pałacu nie mogą działać na szkodę króla (por. Ezd 4, 14). W tym kontekście sól oznacza otwartość, gościnność i lojalność. Według A. Paciorka, uczniowie mają spełniać te misje w świecie takim i pod tym względem.²⁰⁰

Jeszcze inną funkcję soli, podaną przez A. Paciorka, jest przyprawianie potraw. Pisze on, że funkcja ta w dziełach komentatorów starożytnych oraz późniejszych pojawia się najczęściej. Zastosowanie takiej interpretacji wskazywałaby na jedyną i niezbędną posłannictwa uczniów w świecie, na podobieństwo soli, która jest niezbędnym dodatkiem do potraw.²⁰¹

Jednakże A. Paciorek przyznaje, że nie jest bezwzględnie konieczne dokonywanie wyboru spośród podanych przez niego różnych znaczeń soli i odpowiadających im różnych interpretacji omawianego wersecu. Uważa on bowiem również za możliwe, że ewangelista odnosił się właśnie nie do wielostronności działania soli, aby w ten sposób pokazać, że oddziaływanie uczniów Jezusa w świecie jest także wielostronne.²⁰²

¹⁹⁴ Por. J. Nagórny, *Kazanie na ...*, dz. cyt., s. 5-7.

¹⁹⁵ Por. Tamże, s. 10.

¹⁹⁶ Por. A. Paciorek, *Ewangelia według wiata Mateusza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz, cz. 1: Rozdziały 1 – 13*, Czestochowa 2005, s. 207.

¹⁹⁷ Por. Tamże, s. 208.

¹⁹⁸ Por. Tamże.

¹⁹⁹ Por. Tamże.

²⁰⁰ Por. Tamże.

²⁰¹ Por. Tamże.

²⁰² Por. Tamże.

Zdaniem Józefa Archutowskiego, przedwojennego profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, Chrystus nakładał na swoich apostołów, mających być takimi nauczycielami wiary, pewne obowiązki. Aby te obowiązki wyraził dokładniej i bardziej plastycznie, Jezus posłużył się kilkoma porównaniami.²⁰³

Pierwszym z nich, wyróżnionym przez J. Archutowskiego, jest porównanie apostołów do soli. Zawiera ono kilka obowiązków apostołów wobec wszystkich ludzi mieszkających na świecie, których oznacza słowo „ziemia”. Słowo związane przez analogię z naturalnymi właściwościami soli.²⁰⁴

Jednym z tych obowiązków jest zapobieganie zepsuciu moralnemu ludzi oraz ich upadkom. Drugi obowiązek to stałe podtrzymywanie ludzi we właściwym usposobieniu w stosunku do Boga. Trzecim zaś jest staranie się o nawrócenie i oczyszczenie z grzechów tych, którzy zerwali więź z Bogiem.²⁰⁵

J. Archutowski pisze także, iż niektórzy inaczej wyjaśniają znaczenie powyższego porównania do soli, na podstawie tego, że jest ona często traktowana jako symbol mdrości. W związku z tym, według nich, apostołowie mają posiadać i zachowywać mądrość Bożą.²⁰⁶

Następnie autor ten odnosi się do słów o utracie smaku przez sól. Według niego, opisuje one sytuację apostołów, którzy w zetknięciu się ze światem utracili w sobie moc Bożą i nie mogli wypełnić zadania, do którego Chrystus ich powołał, czyli nauczania i bycia wzorem dla innych. O tym, że taka sytuacja jest możliwa, świadczy przypadek Judasza.²⁰⁷

Dalej J. Archutowski powołuje się na opinię O. Knabenbauera, według którego w dzisiejszych czasach to ewangeliczne porównanie uczniów do soli odnosi się przede wszystkim do biskupów i kapłanów. Jeżeli ich życie i postępowanie jest dalekie od zasad Chrystusowej nauki, wówczas nie tylko nie przynoszą oni pożytku, ale wręcz szkodzi sobie, innym ludziom oraz Kościołowi, a wszyscy nimi pogardzają.²⁰⁸

Léopold Sabourin pisze, iż słowa „Wy jesteście solą ziemi” oznaczają, że bez uczniów Jezusa i głoszonej przez nich Ewangelii życie ludzkie byłoby bez smaku i nie miałoby żadnego antidotum przeciwko zepsuciu i degeneracji. Aby byt zbawienny solą, uczniowie powinni mieć czyste serca i zachowywać samych siebie nieskażonymi przez szkodliwe domieszki, mogące osłabić ich świadectwo o Królestwie Bożym.²⁰⁹

Następnie L. Sabourin dopuszcza również możliwość takiej interpretacji, że wypowiedź Jezusa, w formie przekazanej przez ewangelistę Mateusza, zawiera pewien aspekt polemiczny. Byłby on związany z rabinackim rozumieniem soli jako symbolu Tory. W takim kontekście słowa skierowane do uczniów mogły służyć podkreśleniu, że to właśnie oni, a nie

²⁰³ Por. J. Archutowski, *Jezusa Chrystusa Kazanie na Górze. Komentarz Ewang. . Mateusza V-VII.*, Poznań 1923, s. 33-34.

²⁰⁴ Por. Tamże, s. 34.

²⁰⁵ Por. Tamże.

²⁰⁶ Por. Tamże.

²⁰⁷ Por. Tamże, s. 35.

²⁰⁸ Por. Tamże, s. 35-36.

²⁰⁹ Por. L. Sabourin, *Il vangelo di Matteo. Teologia e esegesi*, t. 1, Marino 1976, s. 386.

Tora, s sol ziemi, poniewa maj za zadanie by niejako yw Tor , czyli ukazywa prawd Ewangelii przez nieskazitelno własnego ycia.²¹⁰

Podsumowanie

Podsumowuj c niniejszej artykuł, mo na stwierdzi , e wyra nie dominuj c rol w egzegezie wersetu Mt 5, 13 maj dwa główne znaczenia wyra enia „sól ziemi”. S one metaforycznie zwi zane z dwiema najwa niejszymi funkcjami soli: nadawaniem dobrego smaku oraz konserwowaniem i ochron przed zepsuciem. Znaczenia te powtarzaj si cz sto w ró nych komentarzach ju od czasów patrystycznych. Zapisaly si one na stałe w tradycji, pojawiaj c si tak e w dokumentach Ko cioła.

Znaczenia zwi zane z innymi funkcjami soli, takimi jak „symbol m dro ci”, „narz dzie zniszczenia” czy „narz dzie kary”, wyst puj znacznie rzadziej. Oprócz nich badacze współcze ni wyró niaj tak e kilka nowych znacze soli, takich jak „nawóz” lub „ródło ciepła”. S one mniej popularne, ale mimo to warte analizy i refleksji, która mo e ubogaci i poszerzy nasze rozumienie ewangelicznego wyra enia „sól ziemi”.

THE MEANING OF THE EXPRESSION 'SALT OF THE EARTH' IN MT 5: 13

Summary:

The article discusses the meaning of the expression 'salt of the earth' in Mt 5:13, referring to patristic and mediaeval Christian writings, as well as documents of the Church, the teaching of the Popes and the opinions of modern biblical scholars. The main argument is preceded by a short presentation of the significance of salt in human culture. The research shows that the two main meanings of the expression 'salt of the earth' refer to the role of salt as a spice and as a food preservative. Some other meanings are also discussed.

Bibliografia:

WILLOUGHBY A. C., *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to S. Matthew*, Edinburgh 1965.

ANZELM z LAONU, *Enarrationes in Matthaem*, w: PL 162, 1227C-1500B.

ARCHUTOWSKI J., *Jezusa Chrystusa Kazanie na Górze. Komentarz Ewang. . Mateusza V-VII.*, Pozna 1923.

BARTNICKI R., *Biblia w liturgii dni powszednich. Krótkie komentarze do czytania mszalnych*, t. 2: Okres zwykły, Tydzie 1-17, Warszawa 1990.

BARTNICKI R., *Przełanie Ewangelii*, Warszawa 1996.

²¹⁰ Por. tam e.

- BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Od chrztu w Jordanie do Przemienienia*, tłum. Szymona W., Kraków 2007.
- BOSETTI E., *Je li chcesz by doskonały. Komentarz do Ewangelii wg w. Mateusza*, tłum. Majda ski P., Kraków 2010.
- CHROMACJUSZ z AKWILEI, *Tractatus in evangelium S. Matthaei*, w: PL 20, 328C-376D.
- CLIFFORD R. J., *Komentarz do Ksi gi Rodzaju*, w: *Katolicki Komentarz Biblijny*, (Red.) Brown R. E., Fitzmyer J. A., Murphy R. E., tłum. Bardski K., Czerwi ska E., Kantor M., (i in.), Warszawa 2001.
- GNILKA J., *Das Matthäusevangelium*, t. 1: *Kommentar zu Kap. 1, 1 – 13*, 58, Freiburg 1986.
- GRZEGORZ WIELKI, *Homilie na Ewangeli e*, tłum. W. Szol drski, oprac. Mali ski M., Warszawa 1969.
- GRZYBEK S., *Nawracajcie si , bo bliskie jest Królestwo Niebieskie (Mt 4, 17). Homilie na rok A*, Kraków 1986.
- HARTMAN L. F., *Salt*, w: *Encyclopedic Dictionary of the Bible*, (Red.) Hartman L. F., New York, Toronto, London 1963.
- HERGESEL T., *Sól ziemi i wiatło wiata*, „Posłaniec Serca Jezusowego”, r. 115 (1986), nr 9, s. 150-151.
- HIERONIM ze STRYDONU, *Dialogus contra Luciferianos*, w: PL 23, 154B-182B.
- CHRYZOSTOM J., *Homilie na Ewangeli e według w. Mateusza*, cz. 1: *homilie 1-40*, tłum. Krystyniacki J.; rewizja przekładu, oprac. tekstu i przypisy Baron A.; uwspółcze nienie tekstu Buszewicz E., Kraków 2000.
- CHRYZOSTOM J., *O kapła stwie*, tłum., wst p i obja nienia Kania W., Pozna 1949.
- JAN PAWEŁ II, *Forio d'Ischia: l'incontro con gli ottomila giovani dell'isola raccolti sul Piazzale del Santuario di Santa Maria del Soccorso. Il discorso del Santo Padre*, Insegnamenti di Giovanni Paolo II, XXV, 1, 2002, Roma 2005.
- JAN PAWEŁ II, *Homilia wygłoszona w Lublinie podczas Mszy wi tej poł czoney z udzieleniem wi ce kapła skich*, Lublin, 9 czerwca 1987, w: *Potrzebuje ci Chrystus*.
- JAN PAWEŁ II w *trosce o nowe powołania*, wybór tekstów: Alumni rocznika bł. Jana XXIII, Papie a, (Red. techn.) Wojnowski S., Kraków 2002.
- JAN PAWEŁ II, *Mesaggio in occasione della XVII Giornata Mondiale della Gioventù 2002*, Insegnamenti di Giovanni Paolo II, XXIV, 2, 2001, Roma 2003.
- JAN PAWEŁ II, *Posynodalna adhortacja apostolska Ecclesia in Africa*, w: *Adhortacje Ojca wi tego Jana Pawła II*, (Red.) Małysiak S., t. 2, Kraków 1996.
- JAN PAWEŁ II, *Toronto. XVII Giornata Mondiale della Giovenù. La Concelebrazione Eucaristica conclusiva nel Downsview Park. L'omelia del Santo Padre*, Insegnamenti di Giovanni Paolo II, XXV, 2, 2002, Roma 2003.
- JUREWICZ O., *Słownik grecko-polski*, t. 1: - , Warszawa 2000.
- JUREWICZ O., *Słownik grecko-polski*, t. 2: - , Warszawa 2001.
- KIEJZA A., *Zadania uczniów Jezusa w wietle Kazania na górze (Mt 5-7)*, w: *Miło wytrwa do ko ca. Ksi ga pami tkowa dla Ksi dza Profesora Stanisława Pisarka w 50*.

- rocznic wi ce kapła skich i 75 rocznic urodzin, (Red.) Chrostowski W., Warszawa 2004.
- KOPALI SKI W., *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1987.
- KOPALI SKI W., *Słownik symboli*, Warszawa 1991.
- KUNZLER M., *Liturgia Ko cioła*, tłum. i oprac. L. Balter SAC, Pozna 1999.
- KURLANSKY M., *Dzieje soli*, tłum. Cie li ski C., Warszawa 2004.
- LATHAM J. E., *Salt*, w: *The Encyclopedia of Religion*, (Red.) Eliade M., t. 13: *Sain – Speak*, New York 1987.
- LATHAM J. E., *The religious symbolism of salt*, Paris 1982.
- LURKER M., *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, tłum. Romaniuk K., Pozna 1989.
- ŁACH J., „Sól ziemi” (Mt 5,13), „Collectanea Theologica” 52 (1982) fasc. IV, s. 47-56.
- ŁACH J., „Konstytucja” Królestwa Bo ego, w: *Ksi dz rektor Jan Łach kapłan i biblista*, (Red.) Bartnicki R., Warszawa 2004.
- METODY z OLIMPU, *Uczta*, tłum. Kalinkowski S., wst p i oprac. Stanula E., w: *Pisma staro ytnych pisarzy*, t. XXIV, Warszawa 1980.
- MOKRZYCKI B., *Słowo Bo e w Ko cieie. W g szczu ró nych religii (c. d.)*, „Collectanea Theologica” 54 (1984) fasc. I, s. 81-90.
- NAGÓRNY J., *Kazanie na Górze (Mt 5-7) jako moralne or dzie nowego przymierza*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, t. XXXII, z. 3, s. 5-21.
- ORYGENES, *Homilie o ksi gach Izajasza i Ezechiela*, tłum. i przyp. Kalinkowski S., Kraków 2000.
- ORYGENES, *Przeciw Celsusowi*, tłum. i (Red.) Kalinkowski S., Warszawa 1986.
- PACIOREK A., *Ewangelia według wi tego Mateusza. Wst p – przekład z oryginału – komentarz*, cz. 1: *Rozdziały 1 – 13*, Cz stochowa 2005.
- PAWEŁ VI, Encyklika o celibacie kapła skim *Sacerdotalis Caelibatus*, Acta Apostolicae Sedis. „Commentarium Officiale”, 59 (1967), s. 657-697.
- DYNARSKI K., (Red.) Przybył M. , *Pismo wi te Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z j zyków oryginalnych*, Pozna 2012.
- PIUS X, *Odezwa Ojca w do duchowie stwa katolickiego. Przedruk z Gazety Ko cielnej, rok XVI, od numeru 35 do 44*, Tarnów 1909.
- RABAN M., *Commentarium in Ezechielem*, w: PL 110, 497C-1084C.
- RAVASI G., *Odkrywanie słowa. Komentarz do wi tecznej liturgii słowa. ABC*, Cz stochowa 2002.
- ROMANIUK K., „Sól jest dobra...” (Mk 9, 49n), „Niedziela. Tygodnik Katolicki”, t. 45 (2002), nr 31.
- ROMANIUK K., *Ze słowem Bo ym na co dzie , t. III: Od niedzieli w pi tym tygodniu zwykłym do soboty w dwudziestym pi tym tygodniu zwykłym*, Warszawa 1995.
- ROSIK M., *Pi tkowy wieczór w Jerozolimie. Znaczenie obrz dów rozpoczynaj cych szabat*, w: *Oto id . Ksi ga pami tkowa dla Biskupa Profesora Jana Bernarda Szłagi w 65 rocznic urodzin*, (Red.) Chrostowski W., Warszawa 2005.
- RUPERTz DEUTZ, *Commentarius in Matthaeum*, w: PL 168, 1307A-1634C.
- RYKEN L., WILHOIT J. C., Longman III Tremper, *Słownik symboliki biblijnej*.

- Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie tym*, red. nauk. wyd. polskiego W. Chrostowski, tłum. Kościuk Z., Warszawa 2003.
- SABOURIN L., *Il vangelo di Matteo. Teologia e esegesi*, t. 1, Marino 1976.
- LEON-DUFOUR X., (Red.), *Słownik teologii biblijnej*, tłum. i oprac. Romaniuk K., Poznań 1990.
- SOBÓR WATYKAŃSKI II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes divinitus*, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje – dekrety – deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002.
- SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium*, w: *SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucje – dekrety – deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002.
- STANIEK E., *Kazanie na Górze*, Kraków 2003.
- TRUMBULL H. C., *The Covenant of Salt as Based on the Significance and Symbolism of Salt in Primitive Thought*, New York 1899.
- WITKOWSKI S., *Nowa jakoby. Kazanie na Górze (Mt 5-7)*, Kraków 2004.
- WOJCIECHOWSKI M., *Czy Jezus dał zbyt wiele?*, Czestochowa 2006.